

ПОРЯТУНОК АРМІЇ – ВІЙСЬКОВА РЕФОРМА

Шеф-редактор журналу «Універсум» Олег Романчук, член Співки офіцерів України, написав гостру і актуальну статтю «Час Україні рятувати армію, щоб армія рятувала Україну». На жаль, автор має рацію – на дев'ятнадцятому році державної незалежності Збройні Сили України справді треба рятувати.

Аналізуючи причини нинішнього занепаду боєздатності української армії, слід повернутися до витоків створення Збройних Сил. На той час головною небезпекою для їх розвитку я, як член Вищої агестаційної комісії Міністерства оборони України, вважав хибною кадрову політику щодо формування вищого військового керівництва. Вже 1992 року я виступив у пресі з критикою проекту військової доктрини України, яку підписав генерал Собков, і висловив застереження, що у військовому керівництві немає «критичної маси» стратегічно мислячих офіцерів і генералів, здатних провести військову реформу

в державі. У політичному протистоянні вищого керівництва держави оборонне будівництво було відпущене на самоплив – мало не щороку появлялися нові міністри оборони, змінювалося вище військове керівництво. На всіх щаблях військового управління успішно імітувалася кипуча діяльність: ухвалювалися якісь кулуарні рішення, подавалися звіти про їх виконання, скорочувалася чисельність військ, продавалося військово майно на десятки мільярдів доларів, які невідомо куди зникли. Все це не давало належного ефекту для підвищення боєздатності Збройних Сил і провести в Україні нормальну військову реформу виявилось неможливим.

Не було створено і системи військової науки, наукові організації було завантажено оперативними роботами щодо обґрунтування сумнівних рішень міністерства оборони і Генерального штабу. Вище військово керівництво держави ніби забуло, що Збройні Сили складаються зі збройних сил мирного часу і збройних сил

воєнного часу, і з незрозумілих причин ліквідувало військові округи, які становили основу оборонної інфраструктури, мали налагоджену систему комунікацій, управління, підготовки і подачі мобілізаційних ресурсів, цивільної оборони тощо.

З незрозумілих причин було об'єднано в один вид Збройних Сил України Військово-повітряні Сили і Війська Протиповітряної оборони, які мають прямо протилежні бойові завдання, різну стратегію розвитку та підготовку кадрів.

Фактично було проведено не функціональне об'єднання військ з метою посилення вогневих можливостей і вдосконалення управління та їх взаємодії у військових операціях, а на рівні вищого командування, тобто на кабінетному рівні. Таке об'єднання вже негативно позначилося на стані бойової підготовки і на озброєнні військ. Прикладом є Сквилівська трагедія.

Також поспіхом і на догоду аж ніяк не національним інтересам була зруй-

1993–1996 рр. – заступник начальника Центрального науково-дослідного інституту Міністерства оборони України з наукової роботи. 1996 року вийшов у відставку і очолив управління міжнародного співробітництва в Національному агентстві з питань інформатизації при Президентові України.

У 1998–2003 роках створював і керував Державною пошуково-рятувальною службою на водних об'єктах у Міністерстві з питань надзвичайних ситуацій.

Упродовж 1991–2009 рр. був консультантом Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони, брав участь у підготовці національного військового законодавства, розробив проекти нової військової доктрини та концепції військової реформи України.

ЛАЗОРКІН Віталій Ілліч народився 9 липня 1945 року, українець, полковник з 1987 року, народний депутат Львівської обласної Ради (1991–1995 рр.). Освіта вища: інженер-радіоелектронік, фахівець з систем управління військами і озброєнням.

У 1969–1977 рр. перебував на бойовому чергуванні у військах Протиракетної оборони. 1977–1987 рр. – служба в Управлінні військами ППО Прикарпатського військового округу. 1987–1991 рр. – науково-викладацька діяльність у Львівській Політехніці.

У 1990 році виступив за мирний розвиток політичних подій в Україні, для чого 1 грудня 1990 року оприлюднив Концепцію створення національних Збройних Сил України, яка була реалізована протягом 1991–1992 років.

1990–1993 рр. – член військової колегії Народного Руху України «За перебудову».

1990–1991 рр. – співзасновник Співки офіцерів України.

1991–1992 рр. – представник України в міждержавній робочій комісії з питань оборони та безпеки при Верховній Раді СРСР, потім СНД, член комісії Верховної Ради України у справах соціального захисту військовослужбовців, член організаційної групи зі створення Міністерства оборони України, радник міністра оборони України, керівник групи консультантів міністра.

У 1993 році закінчив факультет дипломатичної і консульської служби Київського інституту міжнародних відносин, отримав диплом військового аташе. Володіє двома іноземними мовами, має понад 40 наукових праць, з них на державному рівні реалізовано Концепцію створення національних Збройних Сил України (1990 р.) та проекти законів «Про оборону України» і «Про Збройні Сили України», ухвалені Верховною Радою України 6 грудня 1991 року.

нована система військової освіти, яка готувала якісний офіцерський корпус, закладаючи в кожного випускника культуру військової служби, гартувала їх для подолання перешкод у службі та досягнення перемоги у бою. Була зруйнована система підготовки професійних кадрів, що унеможливило в подальшому надходження до державної скарбниці валюти – оплати за навчання іноземців-військовиків. Крім втрати авторитету, Україна позбулася край важливого сегмента міжнародного ринку.

Складається враження, що вище військове керівництво держави не думає, що служба офіцера є особливою державною службою, пов'язаною із ризиком для життя і з ризиком для життя підлеглих, а високе поняття «державна» для кожного військово-службовця уособлюватися в конкретних вищих посадовцях, що призначаються президентом, зокрема, в міністрах оборони, в їх заступниках, у командувачах родів військ, від яких залежав і залежить стан Збройних Сил України. А чи були ці генерали на належному рівні свого становища?

Сукупний результат їхньої роботи бачимо сьогодні. Всі вони, захищаючи прорахунки в своїй діяльності, посилаються на брак у державному бюджеті коштів. Причина вагома, але де ж тоді десятки мільярдів доларів від проданого військового майна і техніки, які зникли, ніби сніг на сонці весною?

Чи, може, хтось із генералів не отримав на погони чергової генеральської зірки, або залишився без квартири у Києві, або не має шикарної дачі під Києвом та солідної генеральської пенсії?

Отже суспільство, діставши конкретний негативний результат від сукупної діяльності вищого військового керівництва за 18 років, має моральне і юридичне право запитати цих керманців оборонного будівництва, який особистий внесок було зроблено і що отримано? Відповідь, зрозуміло, буде невтішною...

Тож головна причина зниження боєздатності Збройних Сил все ж таки у невдалій державній кадровій політиці. Я згадую, яке було нахнення, коли офіцери-патріоти, об'єднавшись у Спілку офіцерів України, долаючи спротив тодішньої системи, розпочали створення національних Збройних Сил за підготовленою мною на єдиному диханні концепцією! Вже 6 вересня 1991 року мною були підготовлені й прийняті

Верховною Радою 6 грудня того ж року проекти законів «Про оборону України» та «Про Збройні Сили України». Тоді ми були на правильному шляху і знали, як провести військову реформу, хотіли її проведення, та, на жаль, до військового керівництва допущені не були. Чому?

А тому, що реальне керівництво держави мало свої плани щодо Збройних Сил, їх майна, будівель і землі. Тому реальному керівництву держави для реалізації його планів потрібен був слухняний генералітет і як тільки були підготовлені штатні розписи, в міністерстві оборони з'явилася величезна черга генералів, які й призначались на посади. Так у міністерстві оборони зародилася прихована корупція, а офіцери-патріоти стали просто небезпечними. Тож стає зрозумілим, задля якої такої високої мети генерали боролися зі Спілкою офіцерів України та витискали українських патріотів зі Збройних Сил України – ми не давали розкрадати військово майно та призначати на високі посади генералів і офіцерів за знайомством і родинними зв'язками.

Вважаю, що усунення від керівництва розбудовою Збройних Сил офіцерів-патріотів і заміна їх на псевдопатріотів були хибною кадровою політикою міністрів оборони, яка згодом сильно вдарила по обороноздатності України, бо сприяла пишному розквіту корупції та створенню системи розбазарювання військового майна, техніки, земельних ділянок тощо, сприяла розміщенню іноземної військово-морської бази у Криму та посиленню інформаційного і економічного тиску на Україну з боку Російської Федерації.

За 18 років, на жаль, так і не була опрацьована стратегія оборонного будівництва, не вдалося провести військову реформу, створити ефективну систему оборони та сучасні Збройні Сили, здатні протистояти противнику, який володіє високотехнічним озброєнням. Згадую, як у 1993 році керівництво Генерального штабу публічно накинuloся на мене у пресі з безпідставною критикою за пропозицію щодо створення Стратегічних Сил стримування. Як доказ своєї конструктивної позиції зберігаю особисту доповідь міністру оборони генерал-полковнику В. Радецькому з його резолюцією. І все ж такі Стратегічні Сили стримування створили!

Анатолій Гриценко, голова Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони сьо-

годні правильно ставить питання про підвищення бойових можливостей цих Сил як головне завдання оборонного будівництва.

За таких обставин державне керівництво України мало б подбати про вибір принципово нової стратегії побудови системи національної безпеки. В Україні давно треба було провести економічну реформу з акцентом залучення до розбудови оборонної сфери місцевого економічного потенціалу областей, що посилює б державну складову національної економіки і надало б позитивного імпульсу розвитку середнього і малого бізнесу в регіонах. До речі, цю ідею я від імені Спілки офіцерів України пропонував Вікторові Ющенку ще 2000 року під час передвиборчої зустрічі у Києві в Будинку офіцерів. На мою думку, головною лінією такої стратегії має бути нарощування економічних здобутків через підвищення оборонного потенціалу країни. Для досягнення цього потрібно провести реформу усієї державної військової організації, у тому числі, системи державного воєнного управління, системи національної безпеки, системи військового управління та радикальної зміни ідеології функціонування військової організації держави. Це завдання є головним для подальшого існування і розвитку української нації. Але хто сьогодні спроможний провести таку реформу?

Концепцію військової реформи я виклав ще в квітні 1992 року на науково-практичній конференції у Військовій радіотехнічній академії ППО імені маршала Говорова у Харкові. Вона була надрукована в матеріалах цієї конференції і в 1994 році у збірнику наукових робіт Центрального науково-дослідного інституту Міністерства оборони України.

Концепція передбачає збереження територіального поділу країни на три військові округи як на ймовірні театри військових дій, кожний із своєю специфікою, особливостями та інфраструктурою. Ці округи мали б безпосередньо підпорядковуватися Міністерству оборони України для створення цілісної оборонної інфраструктури України, здатної забезпечити повноцінне функціонування військ у мирний час і мобілізаційне розгортання військ у загрозливий період для повномасштабного ведення збройної боротьби. Саме за це забезпечення і мало б відповідати Міністерство оборони України. Підготовка кожного військового округу

має враховувати його географічні, техногенні і демографічні особливості для управління оборонною інфраструктурою, раціонального оснащення потрібними видами озброєння з урахуванням пріоритетності застосування на відповідних театрах військових дій різних видів і родів військ у військових операціях (Військ Протиповітряної оборони, Військово-Повітряних Сил, Сухопутних військ, Військово-Морських Сил).

За цією концепцією Збройні Сили мали б бути виведені з підпорядкування Міністерства оборони, стати самостійною державною інституцією з власним Головним командуванням, безпосередньо підпорядкованим Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України. Таким чином, Головне командування Збройних Сил ставало б для Міноборони замовником і споживачем поставленої ним продукції, а Міністерство оборони – центральним військово-економічним органом виконавчої влади з підпорядкуванням йому оборонно-промислового комплексу, який би охоплював розробку, випробування та виробництво озброєння і військової техніки, а також замовником на виконання оборонних замовлень, у тому числі для кожної області, закріпленої за відповідним округом, з планової підготовки відповідного театру військових дій, накопичення стратегічних запасів, державного резерву та мобілізаційних ресурсів.

Збройні Сили як самостійна державна інституція дістали б можливість займатися плановою бойовою підготовкою військ мирного часу на сучасних центрах бойової підготовки, планово навчати і перевіряти підготовку мобілізаційно-навченого резерву та кількість і якість продукції, озброєння і військової техніки, поставлених Міністерством оборони за планами оборони.

Оскільки національна економіка є спинним хребтом кожного державного утворення, який дає змогу утримувати національну армію і систему національної безпеки в цілому, то ця реформа дозволила б Міністерству оборони стати, врешті-решт, цивільним по суті, а не за формою, маючи власні обігові кошти для забезпечення роботи оборонно-промислового комплексу та самостійного продажу і закупівлі військової техніки і озброєння, а також покінчити з корупцією в оборонній сфері.

Лише сильна економіка гарантує державі її суверенітет, оскільки усі

відповідальні за це державні структури будуть організовані, укомплектовані і оснащені належним чином. Слабка економіка на таке не здатна, тим більше в епоху високих технологій.

Проблеми й негаразди військового управління в Україні полягають у тому, що Міністерство оборони України, утримуване державним бюджетом, є фактично міністерством Збройних Сил і само планує обсяги ресурсів для Збройних Сил, само їх формує, подає і само контролює їх використання. Натомість Збройні Сили позбавлені контрольних функцій і змушені вдовольнятися лише тим, що їм подає Міністерство оборони. Тому начальнику Генерального штабу для якомога довшого перебування на своїй посаді вигідно «мирно» співіснувати з міністром оборони, тому що міністр оборони як людина Президента України має всі владні повноваження і можливості, але не має економічних.

Україна, врешті-решт, має позбутися принципів військового управління колишнього СРСР та створити власну систему оборони, яка адаптована до потреб самої України щодо забезпечення ведення Збройними Силами збройної боротьби. Для цього Міністерству оборони треба бути цивільним центральним військово-економічним органом виконавчої влади, повноправним членом Кабінету Міністрів України, а не міністерством Збройних Сил з обліку черевиків і проведення потішних рогтих навчань для створення у перевірюючих посадовців ілюзії високої боєздатності Збройних Сил України.

2 вересня цього року відбулась прес-конференція Генерального секретаря НАТО Андерса Фога Расмуссена для представників засобів масової інформації. На запитання українського журналіста, чи можна вважати нещодавно розповсюджену ЗМІ інформацію щодо «неготовності НАТО надавати військову допомогу Україні у випадку кризи» своєрідним «сигналом, зеленим світлом Росії для її більш активного залучення в Криму...» головний посадовець Альянсу відповів так: «Насамперед хочу наголосити, що, звичайно, ми ніколи не давали і не даватимемо зеленого світла для агресії щодо суверенних націй. Далі, ми дотримуємося рішення міністрів закордонних справ країн-членів НАТО у грудні 2008 року, згідно з яким ми співпрацюватимемо в практичному плані з Україною і Грузією, маючи на меті реформування зброй-

них сил двох держав. Таким чином, нічого не змінилося в нашому ставленні».

Отже, співпраця НАТО з Україною має на меті реформування її збройних сил. Цікаво, яка ж концепція такого реформування і в яку суму має вилитись таке реформування для України? Україна вже 18 років займається реформуванням Збройних Сил, з них половину – разом із НАТО. Тільки лінивий не розуміє, що це реформування так послабило Збройні Сили, що їх бойова міць вже не придатна для проведення наступальної операції за розмахом армійської. Як за цих обставин розраховувати на успіх в оборонній операції у разі агресії проти України? Україна з такою військовою потугою є зовсім не привабливою для НАТО!

Хто ж захоче залучити Україну до системи міжнародної колективної безпеки зі слабкою національною економікою і небоєздатною армією? Адаже у разі агресії проти України керівникам країн-членів НАТО треба добровільно узяти на себе додатковий економічний тягар, чого їм аж ніяк не хочеться робити, особливо в період економічної кризи.

Військова реформа потрібна Україні. Вона потрібна для оптимізації бойових завдань усіх військових формувань, перерозподілу та поліпшенню організаційно-штатних структур і підпорядкування військових формувань.

Головнокомандувач Збройних Сил України має відповідати за рівень боєздатності Збройних Сил, а Міністр оборони – за економіку оборонного будівництва і за всебічне забезпечення Збройних Сил України всім необхідним. Тому Міністерство оборони має стати самостійним наповнювачем оборонного бюджету і здійснювати ресурсне забезпечення не лише Збройних Сил України, а й всіх військових формувань держави.

Проведення військової реформи має відбуватися на цілком нових принципах для отримання високоефективної системи воєнної безпеки, спрямованої на забезпечення національних інтересів. Для цього потрібна політична воля Президента України та патріотично налаштована команда високопрофесійних фахівців. Чи станеться таке нарешті в Україні?

Віталій ЛАЗОРКІН,
полковник

«Універсум»
Ч. 1–12, 2009